

STANOVISKO SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, z.s.

k návrhu novely zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Sdružení azylových domů v ČR je střešní organizací, která sdružuje subjekty usilující o podporu osob bez domova a lidí ohrožených ztrátou bydlení. Soustředí se také na společenské podmínky a sociální politiky, které ovlivňují jejich životy a možnosti sociálního začleňování. V této souvislosti pozorně sleduje přípravy novely zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „novela“) a vývoj v oblasti sociálního bydlení.

Sdružení azylových domů znepokojuje dopad vyostřené rétoriky některých aktérů či komentátorů těchto legislativních návrhů na postoj veřejnosti k lidem v bytové nouzi. Současně v těchto diskusích postrádá přístup k analýze dopadů, kterou zřejmě zpracování návrhu novely vyžadovalo, a která by mohla diskusi orientovat věcnějším směrem. Z uvedených důvodů se opírá o šetření Armády spásy z listopadu 2015, která na výběrovém souboru 63 sociálních pracovníků zjišťovala vliv změn v oblasti hmotné nouze na klienty sociálních služeb v 11 obcích České republiky. Sociální pracovníci 12 druhů sociálních služeb byli dotazováni, zda, příp. jaké **dopady snížení maximální částky započítané jako odůvodněné náklady na bydlení na 90 % normativních nákladů** v přímé práci s klienty již zaznamenali. Ze šetření vyplynulo, že i zdánlivě malá změna v oblasti výpočtu dávek na bydlení má citelný vliv na chování obyvatel substandardního bydlení i provozovatelů ubytoven. Sociální pracovníci nezaznamenali žádný případ snížení nájemného. Mezi odezvy ubytovatelů patřilo jak zvýšení standardu (v naprosté menšině), tak pokles kvality ubytování či uzavření zařízení. Přirozeně lze předpokládat, že uvedené skutečnosti ovlivnilo více faktorů, nikoli pouze změna výpočtu dávky. Vliv na standard ubytování mohly mít zejména důslednější kontroly stavebně technických a hygienických parametrů. Dopady na samotné klienty sociálních pracovníků se projevují zejména v pobytových službách. 68% respondentů popisuje prohloubení nepříznivé sociální situace klientů, větší nejistotu, příliv klientů z ubytoven (21 odpovědí). Snížování procentní hranice normativních nákladů bude spíše součástí určitého filtru, kterým malá část zařízení neprojde, případně různým způsobem ovlivní rozsah služeb a standard bydlení, dopady na cenu nájmu se však neprojevují. V pobytových sociálních službách lze také předpokládat příliv klientů, kteří se na ubytovnách z finančních důvodů neudrží, nebo se po uzavření ubytovacích zařízení ocitnou bez přístřeší.

Sdružení azylových domů respektuje úsilí předkladatele novely změnit dlouhodobě zpochybňovanou konstrukci dávek na bydlení a zabránit „neúměrnému zisku“ pronajímatelů. Považuje však za nutné, provázat tyto úpravy s adekvátním opatřením na ochranu těch obyvatel substandardního bydlení, které zasáhne. Situaci je potřeba nahlížet rovněž v kontextu rodícího se systému sociálního bydlení, jehož cílovou skupinou se obyvatelé substandardního bydlení stanou. Nezbytným nástrojem ochrany této zranitelné skupiny má být kvalitní sociální práce, která však klientům pomůže do standardního bydlení pouze tehdy, je-li dostupné. „Krizové bydlení“ tak, jak je aktuálně koncipováno¹, při tom za „bydlení“ považovat nelze.

Deklarace sociální práce jako univerzální cesty ke standardnímu bydlení a sociálnímu začlenění klade na sociální pracovníky nerealistická očekávání, kterým nemohou vyhovět. Sociální práce je stěžejním nástrojem, nikoli řešením bytové nouze. Sociální pracovníci při tom musí mít možnost pracovat pro klienta, nikoli v zájmu řádných úhrad nájemného, které mohou být pozitivním, ale vždy pouze vedlejším efektem. Sociální práce se nesmí stát opatřením veřejných garancí, pokrývajících rizika pronajímatelů související s nájmem. Nastavení podmínek výkonu sociální práce má umožňovat pozitivní vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem a důvěru klienta, což je v konceptu „motivačního plánu“ ve znění novely velmi obtížné. Sociální pracovník úřadu v důsledku rozhodne svým zhodnocením, zda klient plní či neplní motivační plán, zda pro něj platí či neplatí případ hodný zvláštního zřetele, který umožní výplatu dávky do substandardního bydlení nebo povede k jejímu odejmutí. Rozsáhlá a nutně subjektivní posouzení „aktivity“, „součinnosti“, „schopnosti udržet přiměřené bydlení“ atd. u klienta, nebo dokonce hodnocení spolupráce klienta se sociálními službami, kterým nejsou dána žádná oprávnění taková posouzení ovlivňovat vlastním stanoviskem, koncentrují moc pracovníka Úřadu práce. Ten má být současně hlavním koordinátorem sociální práce směřující k bydlení a klíčovou osobou pro klienta. Je vysoce pravděpodobné, že v této asymetrii klienti oporu hledat nebudou a proto **je nutné posílit roli bezpečné sociální práce na úrovni obce a sociálních služeb.**

V Důvodové zprávě návrhu se uvádí, že „při sepisování motivačního plánu s osobou (společně posuzovanými osobami) bude nezbytné z hlediska stanovení jednotlivých opatření k řešení bytové problematiky zjištění příčin vzniku této nepříznivé situace. Sociální pracovník orgánu pomoci v hmotné nouzi má společně s klientem hledat tyto příčiny a identifikovat překážky, které jí (její rodině) brání bydlet ve standardním bydlení. Jde tedy o provedení základní anamnézy situace osoby (společně posuzovaných osob). Na základě této anamnézy budou v motivačním plánu sepsány jednotlivé aktivity osoby (a jejich časový plán), které by mohly vést k odstranění těchto překážek a k dosažení standardního bydlení.“

Člověk, jeho prostředí a nepříznivá sociální situace představují provázaný komplex příčin, následků, spouštěčů, u nichž je často obtížné až nemožné rozpoznat, která dispozice

¹ Koncept sociálního bydlení ČR 2015 – 2020 schválila vláda v říjnu 2015. V nejnižším stupni se má uskutečňovat krizové bydlení jako pobytová sociální služba, která však má zajistit ubytování max. na 6 měsíců s nutností využít sociální práci a dohled bez garance, že bude uskutečňována v bytě.

problémy způsobuje, a která je jejich důsledkem. Takový požadavek orientuje sociální pracovníky na zkoumání toho, co nefunguje, namísto aby spolupráci stavěli na možnostech klienta, zdrojích, na tom, co se daří. Problémy a řešení mohou být odlišné věci, požadavek zjišťovat příčiny může v důsledku buď orientovat pracovníky od řešení k popisu problému, nebo představovat nadbytečný administrativní úkon. Zjištění příčin nepříznivé sociální situace v mnoha případech nebude k pozitivní změně nutné, nebo nebude dostupné objektivnímu posouzení. Některé nepříznivé sociální situace také mohou být způsobeny faktory, které jsou ve vztahu ke klientům vnější (diskriminace, nedostatek finančně dostupného bydlení). Sdružení azylových domů považuje za nevhodné upravovat východiska a obsah sociální práce dílčím právním předpisem. Motivační plán považuje za nadbytečný prvek, který zlepšení sociální situace nezajišťuje o nic lépe, než sociální práce dosud vykonávaná na obcích a v sociálních službách, a může se naopak stát nástrojem restrikce. Úprava pouhou prováděcí vyhláškou navíc negarantuje možnou diskusi nad jeho obsahem.

Sdružení azylových domů podporuje promyšlenější a propracovanější varianty aktivit doprovázejících klienty ke standardnímu bydlení, příp. i ve standardním bydlení, je-li to potřebné. Je připraveno podílet se na koncepci, zavádění a evaluaci takové sociální práce, stejně jako na opatřeních snižujících rizika plynoucí ze snížení maximální částky odůvodněných nákladů na bydlení.

V Ostravě dne 8.3.2016

Výbor Sdružení azylových domů v ČR, z.s.